

De heldenmoed van Robert van Voren

Levenslang. Tussen dissidenten en waanzin

Robert van Voren. Uitg. Becht, Haarlem 2009, 301 blz. € 24,90

DOOR WIM BERKELAAR

Op 28 februari 2008 sprak de historica Marjan Schwegman, directeur van het Nederlands Instituut voor Oorlogsdocumentatie, in Utrecht een lezing uit onder de titel *Over helden in een eerloos tijdperk*. Daarin stelde Schwegman de vraag aan de orde of er in deze tijd nog plaats was voor helden. De Tweede Wereldoorlog kende nog verzetshelden als 'soldaat van Oranje' Erik Hazelhoff Roelfzema, die als jonge vent overstak naar Engeland en vervolgens meevocht aan de zijde van de Royal Air Force. Of gereformeerde predikant Frits Slomp, die de bijnaam 'Frits de Zwerver' kreeg omdat hij het hele land doorkruiste op zoek naar mensen die bereid waren Joden een onderduikadres te bezorgen.

Chaos en gevaar heeft Nederland in de twintigste eeuw slechts tijdens de Tweede Wereldoorlog gekend. Voor en na die tijd is de grote geschiedenis langs Nederland heen gegaan. Marjan Schwegman stelde in haar lezing daarom de vraag of Nederland nu nog helden zou kunnen voortbrengen. Ze opperde dat de voortgeschreden individualisering het wellicht onmogelijk zou maken dat mensen zich nu nog belangeloos inzetten voor hun medemens, met alle gevaren van dien. Geen wonder dat Schwegman niet zo snel een held van deze tijd kon noemen. Die lopen in Nederland, waar nooit iets wezenlijks van belang gebeurt, ook nauwelijks rond. En als Nederlanders in het buitenland een rol spelen (zie het drama in Srebrenica, waar onder ogen van Nederlandse troepen zeventuizend Bosnische moslims werden vermoord), dan is het vaak geen heldenrol. En toch, er zijn wel Nederlanders die in de boze buitenwereld een rol spelen en aanspraak mogen maken op de eretitel van held. Zo iemand is Robert van Voren (1959), van wie in zijn vijftigste levensjaar memoires zijn verschenen. Is vijftig niet wat jong om terug te blikken? Niet als je Robert van Voren bent. Hij kwam ter wereld in Canada, waar zijn ouders tijdelijk hun geluk beproefden. Zij keerden na korte tijd terug naar Nederland en vestigden

zich in Rotterdam, waar zijn vader hoofd voorlichting van de gemeente werd.

Schuilnaam

De Tweede Wereldoorlog had grote invloed op de familie van zijn moederskant: twee van zijn ooms gingen in het verzet. De broers werden opgepakt en naar Sachsenhausen afgevoerd. Eén van hen zou de oorlog overleven, de ander stierf vlak voor de bevrijding. Die oom heette Simon Luitse, maar had in de oorlog de schuilnaam *Robert van Voren* aangenomen. Die naam werd ook de schuilnaam van de held van dit verhaal.

Robert van Voren hoorde, zoals zoveel jongeren destijds, in de jaren zeventig veel over de Duitse overheersing. Hij zou zijn studie geschiedenis zelfs besluiten met een doctoraalscriptie over zijn oom. Maar hij kreeg thuis ook veel te horen over die andere dictatuur, die gloriërend uit de oorlog was gekomen en Oost-Europa had bezet: de Sovjet-Unie. Als adolescent las hij Solzjenitsyns *De Goelag Archipel* en begreep dat het onrecht in het Oosten nog altijd voortduurde. Waar menig Nederlandse jongere destijds dweepte met Marx en Mao, koos Robert van Voren partij voor de dissidenten in de Sovjet-Unie. Hij was diep onder de indruk geraakt van Vladimir Boekovsky, de student die door de Sovjetautoriteiten herhaaldelijk in een psychiatrische inrichting was opgesloten, maar in 1976 vrijkwam bij een gevangenruil. Van Voren schreef Boekovsky een brief, werd daarop uitgenodigd voor een gesprek en raakte zo betrokken bij de strijd voor dissidenten.

De Britse Ruslandkenner Peter Reddaway, die in 1975 een standaardwerk publiceerde over het misbruik van psychiatrie in de Sovjet-Unie en sterk betrokken was bij het lot van dissidenten, raadde Van Voren aan een schuilnaam te nemen. Zo zou hij veiliger in de toen nog hermetisch gesloten Sovjet-Unie kunnen reizen. Jaar na jaar ging Van Voren op pad om de dissidenten te voorzien van informatie, medicijnen en boeken. En hij smokkelde dissidente boodschappen naar het Westen. Dat was niet zonder gevaar, zo bleek in 1983, toen hij werd gearresteerd en uitgewezen. Omdat de naam Van Voren niet bekend was, bleven de gevolgen beperkt en kon hij weer terugkeren.

Teleurstellingen

Van Voren heeft dissidenten met wisselend succes geholpen. Teleurstellingen bleven hem niet bespaard. Zijn grootste succes was het uitreisvisum voor Irina Grivnina, die zich dankzij Van Voren in Nederland mocht vestigen. Ze kreeg een baan als journaliste bij het weekblad *Elsevier* en werd vele malen uitgenodigd in de media. Maar naar verloop van tijd ebde de belangstelling weg en kreeg Grivnina heimwee naar haar vaderland. Ze gaf Van Voren de schuld van alles: als hij haar niet uit de Sovjet-Unie had weggehaald, zou ze niet zo ongelukkig zijn geweest. Dergelijke teleurstellingen kreeg Van Voren meer te slikken: dissidenten bleken net mensen, met diverse gebreken en tekortkomingen. Sommigen van hen waren gewoon lastposten, die in een Westers land gemeden zouden worden, maar die in de totalitaire staat de Sovjetunie de status van martelaar kregen, omdat ze meteen werden opgesloten. Niettemin bestond de meerderheid van hen uit moedige lieden, die hun stem durfden te verheffen tegen een onrechtvaardig regime. Van Voren stond hen bij en strijdt nog steeds tegen opsluiting van dissidenten in een psychiatrische inrichting, al heeft hij zijn werkerterrein vooral verlegd naar China. In de jaren zeventig en tachtig was Van Voren een oneigentijdse held: je kon toen op meer populariteit rekenen als je gemakzuchtig tegen kruisraketten demonstreerde en al even gemakzuchtig tegen 'rechts' was.

Robert van Voren put bij zijn strijd als mensenrechtenactivist nadrukkelijk inspiratie uit de strijd van zijn oom tegen de Duitse bezetter. Zoals verzetsstrijder Simon Luitse een held van de Tweede Wereldoorlog genoemd zou kunnen worden, zo zou Robert van Voren als een held van deze tijd kunnen gelden. Zijn leven geeft een indirect antwoord op de vraag van Marjan Schwegman: ja, er zijn nog Nederlandse helden, al zijn ze met een lampje te zoeken.

